

МОНУМЕНТ В МІСТІ: ЕСТЕТИКА, ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ОХОРОНА МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. В статті розглядається питання доцільності та естетичності багатьох сучасних монументів та їх ролі в архітектурному середовищі міста на прикладі монументів в районному центрі Рівненської області місті Корець. Окреслюються сучасні проблеми сприйняття міського середовища із монументом та намічаються шляхи їх вирішення.

Ключові слова: міське архітектурне середовище, монумент, м. Корець, доцільність, естетика та охорона міського середовища, сприйняття монумента в місті.

Постановка проблеми. Увічнення пам'яті про визначну особу чи унікальну подію є елементом культури та складовою частиною коду пам'яті, а отже, нації. Протягом історичного розвитку людство по-різному вирішувало це питання, але в той час, коли західна цивілізація ставила пам'ятники королям і полководцям та отриманим ними перемогам, на території сучасної України, практично до кінця XVIII століття для їх увіковічення будували церкви, що в свій час було ретельно досліджено Артамоновим В.А. [1]. В XXI ст. проблема синтезу міста і монумента постала особливо гостро, оскільки мова йде про міське архітектурне середовище, яке, нажаль, часто не тільки не співвідноситься із людиною і її потребами, але й по-суті є ворожим до неї. В цій ситуації монумент не тільки не організовує і не гармонізує певну ділянку простору, але й часто остаточно знищує те, що вже історично склалось.

Ця проблема, нажаль, характерна не лише для великих міст, і столиці, про що мало не щодня читаємо у ЗМІ, і що спровоковано інтересами бізнесу, ігноруванням законів та відсутністю контролю з боку влади, але й для малих, які, здавалося б далекі від будівельного буму. Значна кількість публікацій у фахових виданнях не лише в нашій країні, але й на пострадянському

просторі вказує на тотальність проблеми на даному історичному етапі та крайню необхідність її вирішення для нашої країни.

Мета статті полягає у аналізі сучасної ролі монументу в місті, його доцільності та впливу на сприйняття міського архітектурного середовища.

Аналіз публікацій з теми. Однією із найвідоміших та фундаментальних праць з вказаної теми є вже згадувана монографія Артамонова В.А. «Місто і монумент» [1]. В ній автор розглядає усі аспекти розміщення монумента в місті та формування навколишнього середовища, благоустрою площ, на яких ці монументи розміщуються. Схожі питання розглядає і Іванова І.В. в праці «Скульптура та місто», де авторка приділяє найбільше уваги синтезу скульптури та архітектури в міському середовищі соціалістичного міста [3]. Не дивлячись на те, що обидві праці вийшли досить давно, більшість піднятих в них проблем залишаються актуальними і сьогодні.

Усі інші публікації – це, здебільшого, окремі наукові статті, присвячені обраним локальним темам, характерним для певних міст або регіонів, в більшості випадків російських. Що стосується українських дослідників, то тут варто згадати працю К.В. Чернявського та О.В. Чепелик «Пам'ятники та монументи в структурі сучасного міста», де автори на прикладах міст київського регіону аналізують роль скульптури у формуванні образу міста [6]. Питання ж загальної доцільності пам'ятників в місті дуже рідкісне, останнім часом у наукових працях не розглядалось, як і не було праць, присвячених аналізу монументів в районному місті Корець, Рівненської області.

Основна частина. Сьогодні часто питання про включення нової форми в історичне середовище, незалежно від того це монумент чи це будівля зводиться не стільки до її естетичності, а й до її доцільності. Прикладом слугує сумнозвісний театр на Подолі у Києві, на Андріївському узвозі. Сучасна форма театру порушує існуюче середовище, стає своєрідним опонентом йому і має вплив на видові точки, що відкриваються із Замкової гори, викликаючи шквал обурень як у пересічних киян, так і у архітекторів-професіоналів. Разом з тим, суспільством шириться думка, висловлена декількома відомими письменниками та світськими діячами про те, що оскільки ця будівля театру перша і єдина з часів

незалежності України (усі інші будівлі театрів побудовані за роки радянської влади, а багато труп взагалі не мають своїх приміщень), то даний театр конче необхідний для міста і тому будівлю не можна критикувати та обхідно якнайшвидше ввести в експлуатацію (що і відбулося у жовтні 2017р.). Таким чином, відбувається підміна понять естетики будівлі і середовища, в якому вона знаходиться на поняття доцільності і необхідності її навіть не в даному середовищі, а в місті в цілому.

Все вищесказане відноситься і до монументів, декоративних форм та іншої міської скульптури. Тут така ж проблема як із муралами на торцях будівель, які можуть не лише прикрасити, підвищити естетичність середовища, але й інколи перетворюють місто на кшталт бідних бразильських районів-фавел.

Далеко не завжди скульптура чи декоративна форма займає необхідне місце та організовує собою простір, підвищує його естетику, про що пише Кунафіна Г.А. [4]. Засилля декоративних форм низької якості, що часто ввозиться з Китаю, призводить до того, що садові гноми, собаки і кішки різних порід, а за ними і лебеді із шин та поросята із пластикових бутилів часто займають місця не лише на приватних подвір'ях, але й у міських скверах і парках. Разом із тим, дана тенденція свідчить про бажання містянина прикрасити своє середовище проживання з одного боку та його матеріальну та естетичну бідність з іншого.

Як було сказано вище, усі ці тенденції мають тотальний характер і проявляються як у столиці так і в малих містах. Для аналізу обрано історичне місто Корець – районний центр Рівненської області, оскільки має свою особливість в розглядуваній темі: поблизу добувають граніт і це вплинуло на всебічне його використання як для надгробних пам'ятників, так і для монументів та в'їзних знаків. Так, в 2015-2016рр. у центрі міста з'явився меморіальний сквер, присвячений воїнам-афганцям. Дивує вибір теми: в той час, коли по всій країні проходять конкурси на проектування скверів і меморіалів вшанування пам'яті Небесної сотні та загиблим на Сході країни, серед яких є і коречани. І тут на перший план виступає питання доцільності. Ніхто не заперечує, що для вшанування воїнів-афганців потрібно спорудити меморіал, але питання в тому, чому саме зараз? Чому міська влада і громада майже тридцять років не дбала про спорудження такого

монументу? Ніхто не заперечує необхідність подібного меморіалу, але події тридцятилітньої давності вже «перекриті» більш новими, «свіжими» і тому більш болючими.

Естетична складова меморіалу не витримує жодної критики, оскільки весь він нагадує філію кладовища в центрі міста через те, що головний матеріал – гранітні надгробні пам'ятники, прикрашені білим, очевидно, гіпсовим янголом, характерним для католицьких релігійних традицій і, як вершина несмаку і кітчу – явно китайського виробництва лелека із зламаними кінцівками. В цьому сенсі, озеленення скверу та прикрашання клумбами із дуже скромним асортиментом виглядає набагато ціннішим за самі гранітні надгробки (рис.1).

Рис.1. Корець. Пам'ятник воїнам-афганцям (2015-2016рр.)
на тлі малого палацу Чарторійських

Найбільше викликає подив вибір місця, цього меморіалу, адже знаходиться він в центрі міста, в курдонері, між будівлею Міської ради і малим палацом Чарторійських, в якому зараз розміщена гімназія, над головною транзитною магістраллю міста, що поєднує Київ і Львів. Місто із цікавою історією мало б використовувати свій туристичний потенціал, і можливо, більш доцільним було б в цьому місці мати сквер, присвячений самому Корцю, його історії та сьогоденню.

Другим прикладом є пам'ятний знак жертвам голодомору в Україні в 1930-х роках. Обране місце – розгалуження доріг не

викликає заперечень, слугує певним знаком-орієнтиром в місті. Навіть семантично містяни у розмові часто вживають слова «за хрестом», «на зупинці біля хреста» і т.ін. маючи на увазі знаковий образ меморіалу – хрест на кургані із каміння. Пам'ятна дошка із написом і трагічною для української історії датою також виготовлена із граніту, але тут вона більш доцільна а ніж в попередньому прикладі. Візуальний дискомфорт викликають пропорції самого хреста і кургана. Як і в меморіалі воїнам-афганцям, скромний, але вдало підібраний асортимент клумб підкреслює значимість місця та налаштовує на певний настрій (рис.2).

Рис.2. Корець. Пам'ятник жертвам Голодомору.

Здавна церква була покровителькою та акумулятором мистецтва. Найкращі твори образотворчого мистецтва створювались під егідою та за меценатством церкви. Не був винятком і Корець, в якому костел св. Антонія був взірцем синтезу архітектури та скульптури. Сьогодні це пам'ятка архітектури 1706 року в бароковому стилі, що колись була прикрашена скульптурами святих як в середині храму, так в і нішах на дзвіниці. Декілька років тому неподалік костелу з'явилась незрозуміла споруда, яка нагадує собою скоріше курган, на вершину якого ведуть кам'яні сходи. Верх кургану вінчається нішею із популярною католицькою скульптурою святого Антонія. Хто і

навіщо це побудував незрозуміло. За досить значний час перебування в Корці в різні пори року, дні тижня і години доби жодного прихожанина, або, навіть, просто мешканця поблизу помічено не було. (рис.3).

Рис.3. Корець. Курган із статуєю св.. Антонія.

Продовжує тему гранітних надгробних дощок в'їздний знак в село Гвіздів, яке вже практично стало районом м. Корця. Особливо цинічно виглядає в цьому сенсі надгробний знак із картою та гаслом «Слава Україні». Розуміється це так, ніби нічого хорошого країну вже не чекає, оскільки повсюди кладовища із надгробними плитами (рис.4).

Рис.4 В'їздний знак в с. Гвіздів.

Оскільки усі пам'ятники будуються місцевими мешканцями, не професіоналами, на свій смак і розсуд, то загалом ситуація виглядає так, ніби в місті немає головного архітектора, а місцеві чиновники дали роботу своїм родичам, в яких є бізнес «гранітні надгробки». Особливо обурює те, що в Україні принаймні три виші випускають скульпторів, які вже під час виконання диплому зацікавлені в тому, щоб це була реальна робота, а що вже казати про дипломованих митців, для кожного з них є почесною праця над такими значимими для міста об'єктами. Зрозуміло, що бюджет маленького містечка досить скромний і не дозволить запросити знаного майстра, але тоді знову звернемося до питання доцільності таких низькопробних монументів, що спотворюють існуюче історично складене архітектурне середовище.

Висновок. Очевидно, настав час створити в Україні товариство естетичної непокори, яке б на різних рівнях могло б завадити таким і подібним проявам несмаку. Окрім того, необхідно повернутися до ідей і досліджень в галузі синтезу різних видів мистецтв в архітектурному середовищі, що активно розроблялися в 1970-1980-х роках, адже сучасна їх переорієнтація на дизайн архітектурного середовища лише заплутала поняття про співпрацю архітектора, художника (скульптора) і дизайнера в процесі естетизації середовища, та знівельовала їх роль, що і призвело до розповсюдження китчу.

Список використаних джерел:

1. Артамонов В.А. Город и монумент / В.А. Артамонов . – М. : Стройиздат, 1974 . – 224 с.
2. Богдановская И.М. Восприятие городских памятников в различных социокультурных контекстах / И. М. Богдановская, И. А. Трегубенко // Вестник Герценовского университета.– 2013 – Вып 2. - С.78-86.
3. Иванова И.В. Скульптура и город / И.В. Иванова. – М.: Стройиздат, 1975. – 159с.
4. Кунафина Г.А. Роль памятников в городской предметно-пространственной среде в условиях современности / Г.А. Кунафина. // Научный альманах – 2016. – Вып. 11-3 (25), - С. 359–362.

5. Сперанская В.С. Скульптура в современной городской среде: роль, место, форма [Электронный ресурс] / В.С. Сперанская – Режим доступа до ресурсу: http://www.portal-slovo.ru/art/35839.php?ELEMENT_ID=35839&SHOWALL_1=1.

6. Чернявський К.В. Пам'ятники та монументи в структурі сучасного міста / К.В. Чернявський, О.В. Чепелик // Містобудування та територіальне планування. – 2014. – Вип. 51.– С. 672-677.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос целесообразности и эстетичности многих современных монументов и их роли в архитектурной среде города на примере монументов в районном центре Ровенской области городе Корец. Определяются современные проблемы восприятия городской среды с монументом и намечаются пути их решения.

Ключевые слова: городская архитектурная среда, монумент, г. Корец, целесообразность, эстетика и охрана городской среды, восприятие памятника в городе.

Abstract

The article deals with the issue of expediency and aesthetics of many modern monuments and their role in the architectural environment of the city on the example of monuments in the district center of the Rivne region of the city of Korets. The modern problems of perception of the urban environment with the monument are outlined and the ways of their solution are outlined.

Key words: city architectural environment, monument, Korets city, expediency, aesthetics and protection of the urban environment, perception of the monument in the city.